

مسئولیت پذیری از جمله مباحثی است که امروزه نظر بسیاری از صاحب نظران تعلیم و تربیت، روان شناسی، جامعه شناسی و حقوق را به خود جلب کرده است. همچنین پاره ای از آیات قرآن کریم و روایات از امامان معصوم نیز بر این نکته اشاره دارند که انسان نه تنها در برابر خداوند مسئول است و باید او را از سر خلوص و پاکی پرستش کند بلکه در قبال خویش و جامعه نیز باید مسئولیت هایی را بپذیرد. اگر قبول کنیم که جامعه برای پیشرفت و بهبود بیش از هر چیز به اعضای نیاز دارد که حس مسئولیت قوی داشته باشند و در انجام وظایفی که بر عهده دارند کوتاهی نکنند لازم است که به پرورش خصیصه ی مسئولیت پذیری در افراد اقدام کنیم.

آموزش مسئولیت، نفیس ترین هدیه ای است که می توانیم به فرزندانمان ارزانی داریم. چنین آموزشی آنان را قادر می سازد که از خویشان مراقبت کنند و در آینده به عنوان بزرگسالانی مسئول وظایف خویش را به عهده بگیرند.

مسئولیت چیست؟

واژه مسئولیت از نظر لغوی به معنای توانایی پاسخ دادن و در عرف به مفهوم تصمیم گیری های مناسب و موثر است. از نظر تعلیم و تربیت اسلامی مسئولیت عبارت است از احساس تعهد جهت اجرای دستورات قوانین، مقررات، پند و اندرزهای دینی و رعایت هنجارهای اجتماعی که با قوانین و مقررات دینی و عقل سلیم هماهنگ است.

نحوه آموزش مسئولیت پذیری

آموزش مسئولیت پذیری باید با هدایت و راهنمایی همراه باشد و به تدریج به آزاد شدن از کنترل والدین منجر شود به گونه ای که: کودک و نوجوان آزادی انتخاب در برخی از حوزه های زندگی را کسب کند. با تصمیم گیری های شخصی، تندرستی خود را در معرض خطر قرار ندهد. مسئولیت و پیامد انتخاب خود را بپذیرد. بتواند مشکلاتی را که در اثر انتخاب نادرست خودش به وجود آمده است، حل کند.

اصول پرورش حس مسئولیت پذیری در نوجوانان

اصل اول: شناخت نوجوان

تمام کسانی که در امر آموزش و پرورش نوجوانان سهیم هستند باید به ویژگی های عقلانی، عاطفی، جسمانی و اجتماعی آن ها آگاه باشند تا بر اساس ویژگی های فوق اقدام به آموزش مسئولیت پذیری در نوجوانان نمایند.

اصل دوم: برآوردن نیازهای زیستی و روانی نوجوانان

پرورش حس مسئولیت پذیری در نوجوانان اقتضا می کند وضعیتی فراهم شود که در سایه ی آن نیازهای زیستی و روانی آن ها برآورده شود.

اصل سوم: پرورش قوای ذهنی نوجوانان

برای اینکه نوجوانان بتوانند مسئولیت بپذیرند و به خوبی آن را انجام دهند باید قوای ذهنی و شناختی آن ها شکوفا شود.

اصل چهارم: عزت نفس

برای تشویق نوجوانان به قبول مسئولیت انجام فعالیت های مختلف، لازم است که به عزت نفس آنها توجه نمود و کرامت و ارزشمندی شخصیت ایشان را حفظ نمود.

اصل پنجم: تقویت قوای الهی

تقوای الهی مانع نیرومندی است که انسان را از ارتکاب گناه باز می دارد و مهم ترین عامل برای انجام مسئولیت انسان در برابر خداوند خویش، جامعه و طبیعت می باشد، لذا باید در تقویت قوای نوجوانان که خدمتگزاران و مسئولان آینده جامعه هستند، کوشید.

اصل ششم: تقویت اعتماد به نفس

اعتماد به نفس از مهم ترین عوامل جهت انجام مسئولیت انسان نسبت به خویش و جامعه ی بشری است. کسی که از اعتماد به نفس برخوردار است به خوبی می تواند استعدادهای خود را شکوفا ساخته و به پذیرش مسئولیت های فردی و اجتماعی روی آورد. نوجوانی که به توانایی های خود پی برده باشد و متکی به قابلیت ها و توانمندی های خویش باشد به آسانی مسئولیت های زندگی اجتماعی را می پذیرد.

اصل هفتم: شناخت ارزش های حاکم در جامعه

اولیا و مربیان باید نوجوانان را با ارزش های مرسوم جامعه آشنا ساخته تا بر طبق آن ارزش ها، رفتار خویش را شکل دهند.

اصل هشتم: نظم و انضباط

گاهی نوجوانان به دلیل بی انضباطی یا بی نظمی ممکن است احساس بی کفایتی و بی ارزشی نمایند و اعتماد به نفس خود را از دست بدهند و سرانجام در انجام مسئولیت خویش موفق نشوند. لذا به منظور پرورش حس مسئولیت پذیری در آن ها باید نظم و انضباط در وجود آن ها تقویت شود.

راهنمادهای عملی جهت آموزش مسئولیت پذیری به نوجوانان

والدین به نوجوان این فرصت را بدهند که خودش به تنهایی مهارت های تازه ای را فرا بگیرد. جهت ابراز شخصیت نوجوانان به آنها مسئولیت هایی در حد توانایی شان واگذار نمایید. پدران و مادران باید با سپردن مسئولیت های جزئی، نوجوانان را برای زندگی اجتماعی و قبول مسئولیت های بزرگ آماده نمایند.

باید به نوجوانان اجازه داد که نظرات و عقایدشان را بیان کنند و هر کجا لازم است دست به انتخاب بزنند.

والدین نوجوانان را با نتایج طبیعی و منطقی اعمالشان مواجه سازند که این روش مسئولیت رفتار نوجوان را به عهده خودش می گذارد و به او فرصت می دهد که از حوادث اجتماعی و طبیعی درس بگیرد. مسئولیت انجام تکالیف درسی نوجوان را به خود او واگذارید. حق انتخاب نوجوان را در انتخاب های مختلف محفوظ نگه دارید تا نوجوان خود انتخاب کند و مسئولیت انتخاب های مختلف را خود برعهده بگیرد.

نوجوان را در شرایطی قرار دهید که بتواند تصمیم بگیرد. نوجوان را از نگرش های دیگران آگاه سازید زیرا انتخاب های وی از نیازها، حقوق و مسئولیت های دیگران متأثر می شود. برای افزایش مسئولیت پذیری، والدین باید بازخورد مناسب را در مورد اثربخش بودن پاسخ های مناسب به نوجوانان بدهند.

در انجام کارها توسط نوجوانان، اعتماد به نفس و عزت نفس آن ها را بالا ببرید. والدین باید انتظارات خود را از فرزندشان مشخص نمایند و آن ها را به نحوی بیان نمایند که نوجوان به خوبی درک نماید. پیامدهای ناشی از عدم رعایت محدودیت ها را به نوجوانان بیان نمایید.

به هنگام ناتمام ماندن کارهای نوجوانان از سرزنش کردن آنها پرهیز کنید. از تصمیم گیری به جای نوجوان، خودداری نمایید. اعطای پاداش، وقتی که بخشی از کارش را با موفقیت انجام داد. به عهد و وعده ای که به نوجوان می دهید وفا کنید. به شیوه ای صحیح و منطقی به نوجوان محبت نمایید. بین فرزندان خود تبعیض روا مدارید و بین آنها به عدالت رفتار کنید. در عمل و گفتار الگوی مناسبی برای فرزندان خود باشید.

تواناییها و استعدادهای نوجوان را به خود او بشناسانید و وی را جهت شکوفایی استعدادهایش تشویق و ترغیب نمایید. به سئوالات آنان به شیوه ای منطقی پاسخ دهید. در مورد مسائل مختلف امور خانواده او را طرف مشورت قرار دهید.